

Самур

№ 8(324) 2018-йисан 26-сентябрь

1992-йисан январдилаь акъатзава

Цийивилер
www.samurpress.net

Самурдин муькъуькай веревирдер

Россиядин Президент Владимир Путин ва Азербайжандин Президент Илгъам Алиева Самур вацлал эцигзавай цийи муькъуькай веревирдер авуна. Виликай къвезмай йисуз Азербайжанди ва Россияди и муьгъ эцигна куьтягъда. И гъакъиндай Россиядин Президент Владимир Путина алай

йисан 8-сентябрдиз Сочида Азербайжандин Президент Илгъам Алиевахъ галаз санал прессадиз малумат гудайла лагъанва.

Цийи муьгъ эцигун патал Россияди ва Азербайжанди 1,2 миллиард рубль (35 миллионни 640 агъзур манат) серфда. Гъар гъукуматди и такъатрин 50 процент гуда. Цийи муькъуьн яргивал 325 метр, гъаркъувал 17,3 метр жеда.

Цийи рехъ тухуда

Чи республикадин районра хуьрерин рекъер гуьнгуйна хтун, гъакъни цийи рекъер тухун патал гзаф крар килиз акъудзава. И йи-къара Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиева къул члугур серенжемдив къадавал, Къуба районда цийи автомобилдин рехъ тухун патал 10,8 миллион манат пул чара ийида.

Цийиз тухвана кланзавай Идрискъишлах-Къасумкъишлах-Хасполад-Зеркъава-Асперести-Чайкъишлах автомобилдин рекъи 6 агъзур агъалияр яшамиш жезвай 11 хуьр галкIурда. Гъукуматдин бюджетдай чара авуна кланзавай пулунин такъатри цийи рехъ дуьньядин стандартрив къадавал тухудай мумкинвал гуда.

Виш йисарин гелер

Археологриз Къебеледин дегъ девирриз талукъ цийи делилар жагъанва. Азербайжандин Милли Илимрин Академиядин къадим девиррин ва сифтегъан юкъван

виш йисарин археологиядин экспедициядик квайбуруз чилин винел патан къатарай чIехи яшайишдин макандин амуькъяр жагъанва. И амуькъяр чпин архитектурадин къетIенвилелди тафаватлу я. Дараматрин амуькъяр XII-XIII виш йисариз талукъбуру я. Аквадай гъаларай, XIII виш йисан эхирра дараматар уьцIуьз гатIуннава ва гъавилай инсанар инай куьч хъанва.

Экспедициядиз шегъер кылилай-кыилди мус уьцIенатIа, вири агъалияр инай мус куьч хъанатIа чириз кланзава. Гъа са вахтунда къадим безекдин затIарни жагъанва. Абуру Къебеледин археологиядин меркездиз вугуда.

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

КцIар райондин ТIигъиржалрин хуьр Шикит ягъайди Рамил Алхасерин я

ЧИЕХИ СЕД

«Квадарун». И гаф гзаф такIанда аз. Акъван такIанда хьи, мецел гъиз кландач. «Квадарун» гафуна

гъам, хажалат, чаравал, тIал, кьиникъ ава. И дуьньядал ада къарсур тавур, ада инад тавур, ада пер хун тавур касни авач. ГъвечIидалай чIехидалди вири инсанриз квадарунин туькъуьл дад чиде. Диде, буба гъилий акъатайдаз и дуьнья дар жеда. КIаниди къакъатайлан рикIел къацI жеда. Дуст душмандиз элкъвейдан гъалдикай низ хабар ятIа? Хизан чкIайдан тIал къван заланди аватIа? Хайи хуьр гадарайдан гъалар гъикI хуьрай? Бес кьисметди яргъариз акъудайдан рикIикай низ хабар я? Абуру квадарнава къван затIар эвездай вуч ава?

Квадарун вуч лагъай затI ятIа чидачирди авани? Са гъвечIи затI, са тIимил пул квахайлани гъайифар жеда инсандиз. Чиз-течиз уьмуьрда акъван затIар квадарзава хьи чна. Чал чи уьмуьрда са вуч ятIани квадарайбуру гзафни-гзаф гъалтна. ЧIал квадарайбуру, адетар квадарайбуру, муьква-кьили квадарайбуру, жуввал квадарайбуру, чил квадарайбуру... Са гафуналди, Аллагъдин азбадик акатнавайбуру. Ихътинбуру авачирдай къаз жеда. Абуру негъиз жеда. РикIелай алудиз жеда. «Ихътин ксар чяхъ хъайиди туш» лугъуз жеда.

Ингъе чна квез вичикай ихтилатзавай квадарун са маса жуьрединди я. Къарай квадарда, рикIин гъалар атIуда ада. Адакай рахадайла вилерал нагъв акъалтда, пIузарар акъатда. Им руьгъ квадарун я...

Чи хуьрера къекъведайла руьгъ квадарун вуч лагъай затI ятIа гъасятда къатIуз жеда. Инра харапIайриз элкъвезвай кIвалериз, серкIверини

Редактордин гаф

вергери къунвай салариз вил вегъейла абурун виликан гъалар вилерикай карагда. Гъар хизанди ругуд, муьжуьд, цIуд къван аялар чIехи авур и кIвалер вучиз харапIайриз элкъвенатIа лугъуз жузада вуна жув-жувавай. Икъван аялрикай саданни рикI каначни хайи дигедихъ, лугъуз хиялри тухуда вун. Ялзавачни абуру хайи хуьруь? – лугъуз фикрзава вуна.

Сифте кьериз-цIаруз гъалтдай чал

чкIай, уьцIей кIвалер. Къвердавай къадар гзаф жезва абурун. Гила санлай чара-чара хуьрер харапIайриз элкъвезва. На лугъуди, са береда инра къегъал, зегъметдал рикI алай лезгийар яшамиш хъайиди туш. Са гъихътин ятIа тIебиатдин вакъияр, девирдин татугайвилер себеб яз чкIанвай хуьрер тIимил хъанач чяхъ. Абурукай бязибурун гелни амач. Бес гила вучиз чкIизва чи хуьрер?

Садбуру лугъуда хьи, ибуру вири кесибилин нетижа я. Хуьре кьил хуьз жезвач лугъуз алай-алайдал туна шегъерриз куьч жезва хизанар. Таб я! Вични лацу таб! Ихътин багънаяр гъиз инсанди вичин бубад кIвал маса гудани?

Шегъерда къарай квахайла, адан ванерикай галатайла, шегъервийрин къайивиликай, абурун са бязи крарикай рикI хайила хуьруьз хъфидай чун. Са шумуд юкъуз гъана амуькна тIебиатдин иервилер, инсанрин къенивал, абурун саявални михъивал акуна дуьньядин дердер рикIелай алуддай чна. Хуьтуьл хъана, къезил хъана хкведай чун анай. Яшамишдай гуж гудай чаз хуьруь. Чи пун, чи дувулар, чи руьгъ гъана авай эхир...

Гила лагъайтIа, чи гзаф хуьрера къекъведайла хуьруьнвийрин ка-гъулвал, абурун кланз-такIанз рахунар акурла пагъ атIуда ви. Виликан викIегъ, кIвачера звер, вилера хъвер авай инсанар вутI хъана? Зегъметдал рикI алай, вичин диге, вичин къул, вичин кIвал клани инсанар вучиз икъван дегити хъанва? Са тар къванни цан тийиз са къван къванни хкажзавачир и инсанрихъ мурадар амач жал?

И муьквара КцIар райондин са хуьре са касди вичин бубадин кIвал агъзур манатдихъ маса гана. Са несил чIехи авур хайи муг икъван ужуз хъанани? Агъзур манатдихъ шумуд юкъуз кьил хуьз жеда?

Эхиз тежер дерт я. Чи хуьрерин жематри чпин кIвалер цIегърен кьиметдихъ маса гуз акурла зуз акатда чандик. Абуру маса гузвай кIвалер патанбуру къачуз, руьгъ акатнаваз абуруз аявал ийиз акурла суал гуда вуна жуваз: Яраб Аллагъ и руьгъ гъинай ятIа абурухъ? Чибуру маса ганватIа ам? Ништа. Сед хъанвайди я чаз. Чи хуьрера, бубайрин кIвалер гаф-чIал сад авунвайди хъиз са кыликай маса гузва. Са-къве йисалай абурун чкадал вилаяр хкаж жеда. А виллайриз аявалдай гъамбалар клан жервал я. ЧIехи сед я...

Цийи и вилер

www.samurpress.net

Азербайжандин халкьарин чӀаларал кӀватӀал

Азербайжандин Милли Илимрин Академиядин Фольклор Институтди и йикъара «Азербайжанда яшамиш жезвай халкьарин кысаяр, риваятар ва махар» тӀвар ганвай ктаб чапдай акъуднава. КӀватӀал туькӀуьрнавайди Бакуда талиш чӀалал акъатзавай “Додо” газетдин редактор Ираде Меликова я. Ктабда исятда чи республикада яшамиш жезвай халкьарикай азербайжанвийрин, лезгийрин, аваррин, жекрин, будугърин, хиналугъвийрин, ингилойрин, куьрдери, кьирин, урусрин, рутулрин, цӀахуррин, талишрин, гатрин, удинрин ва ибрийрин махарин чешнеяр тӀвар а чӀаларал, гьамни азербайжан чӀалал ганва.

Ктабдиз АМИА-дин Низамидин тӀварунихъ галай Эдебиятдин Институтдин талукъ отделдин кьил, филологиядин илимрин доктор, профессор И.Гьамидова ва АМИА-дин Фольклордин Институтдин чӀехи кӀвалахдар, филологиядай философиядин доктор И.Рухьтемзадеди рецензияр кхьенва. КӀватӀал чи республикадин халкьарин медин эсерар винел акъудзавай ва хуьзвай чешме я.

КӀанибурун суар

КӀар райондин Яргун хуьре надир суар винел акъатнава. И суарихъ гьикъван тарихар аватӀа садазни чизвач. Чкадин а г а л и й р и лугъузвайвал, абур дегъ чӀаваринбур я. И суара кӀанибур — гьуьлни паб санал кучуднава. Къадим суар районда тай авачирбур я.

Къуьзубуру лугъузвайвал, ина сад-садаз кӀан хъана диндин кӀанунралди яшамиш хъайи, диндин вири адетриз амал авур кӀанибур кучуднава. Алай вахтунда бязи суарин гуьмбетар чӀур хъанва. Битавдиз амай гуьмбетрал капӀ ийидай гъвечӀи халичадин, дастамаз кӀачурла гъилер чуьхуьдай жеминин шикилар ала. Яргун хуьре са шумуд къадим суар ава.

КӀар районда дегъ чӀавариз талукъ суар тӀмил авач. Ингъе абурукай гзафбур икьван гагъди илимдин рекьелди чирнавач.

Сарар пада

Россиядин алмри сифте яз са кьил кӀе-ви шуьшедин луьледа халисан сас пана агакьарнава. И кар паталди абуру био-реактордикай менфят кӀачунва.

Ихътин сарар лабораториядин кьиферин куьмекдалди арадиз гъизва. И гъайванрин танда гъакьарнавай клетка адан организмдихъ зарар хӀур тавуна экъечӀзава. 14 йикъан кӀене арадал кӀевезвай сас маса гъайвандин рекъевез куьчарзава. Ина ада вичин чка кьуна мягкем жезва.

Алимри лугъузвайвал, гележегда инсанрал ихътин тежрибавар тухуда. 10 йисалай кьулухъ поликлиникайра сарар арадиз гъун адетдин кардиз элкьведа.

КАМАЛЭГЪЛИ

Агъариза Саидов - 80

Умун ва хьуьтуьл кьилихрин, чина нур авай, хайи халкьдик рикӀ кудай журналист, хци кьелемдин, дерин камалдин иеси тир Агъариза Саидовакай гаф кватайла чи вилерикай гьасятда чина мили хьвер авай, са къадар хияллу, са къадар кӀевивал ийидай арифдар редактордин образ карагда. Ам гъа икӀ хьунухъ герек я лугъуз фагъумда чна. Вучиз лагъайтӀа тӀвар-ван авай несилдай я.

1938-йисуз Ахцегъ райондин Кьутунхьрин хуьредидедиз хъайи Агъариза Саидов чи машгъур алим Мегъамед эфенди ал Ахътин шул я. Мегъамед эфендидин руш вири Къафкъаздиз сейли камалэгъли Шейх Мегъамед Ярагъвидин кайвани тир. Лезгийрин зурба алим ва шаир Алкъвадар Гьасан эфенди гъабурун велед я. Яратмишунрал рикӀ алай хизандай тир Агъариза Саидован стха Алирза Саидован тӀвар машгъур шаир хъиз эбеди яз халкьдин меце гъатнава.

Гъа ихътин камалэгълийрин давамчи тир Агъариза муаллимни кьелемдив эгечӀна. Ростовдин университетдин журналистикадин факультет акъалтӀарай ам 1962-йисуз Дагъустан Республикадин лезги чӀалал акъатзавай «Коммунист» газетдин (гилан «Лезги газетдин») редакцияда кӀвалахал акъвазна. Корректорвиле, хсуси корреспондентвиле, отделдин заведишвиле, жавабдар секретарвиле, кьилин редактордин заместителвиле кӀвалахай ам 1994-йисуз «Лезги газетдин» редакторвиле тайинарна.

Агъариза муаллим датӀана вичин макъалайра хайи чӀал цӀалцӀамди, регъятди, гъар сад гъавурда акъадайди хьун патал алахъна. Редактор хъайила ада и рехъ давамарна. И кардикай «Редактордин колонка» рубрикадик кваз ада кхъей материалри, жуьреба-жуьре важиблу месӀалайрикай тухвай «Элкъвей столри», алмрихъ ва маса ксарихъ галаз тухвай гуьруьшри ва чи халкьдин тарихдай газетда чап авур кьван зурба эсерри шагъидвалзава...

Гъа ихътин зегъметдал гзаф рикӀ алай инсан тирвилай, газетдин гъам регъбер, гъамни лежбер тирвилай, виридаз чешне кӀалурзавайвилай адалай 20 йисалай гзаф вахтунда газетдиз регъбервал гуз алакьна.

Авайвал лагъайтӀа, ада газет марагълуди авун, халкьдиз кӀанарун паталди чан эцигна. Редакциядин кӀвалахдин жуьре ва къайдаяр цийи хьувуна. Цийи жуьредин — халкьдин ва халкь патал тир, фикирар аздакааз лугъудай, кӀелдайбурухъ галаз абур вири гъавурда гъатдай чӀалалди суьгъбетдай жанлу ва метлеблу газет акъудна. Кьилин редактордин алахъунар ва агалкъунар себеб яз газет кхъизвайбур югъ-къандивай пара хъана. А.Саидов редакторвиле тайинардалди газет 4-5 агъзур экземплярдин тираж аваз акъатзавай. Агъариза муаллимди ва коллективди гъакъисагъвилелди чӀугур зегъметдин нетижа яз газетдин тираж 11 агъзурдалай алатна.

КӀвалахдай йисара вич «ДАССР-дин культурадин лайихлу кӀвалахдарвилай» тӀварцӀиз лайихлу хъайи, ДАССР-дин Верховный Советдин Гуььрметдин грамота, «Зегъметдин тафаватлувилай» медаль кӀчур Агъариза муаллимдин 80 йис я. Пенсиядиз экъечӀнаватлани ам мадни чи журналистикадин вилик жергейра ава. Хци кьелемдин, дерин камалдин иеси тир и кьегъал лезгидалди гъар са лезги журналистди хъиз чнани дамахзава.

Чна Агъариза муаллимдиз рикӀин сидкьидай 80 йисан юбилей тебрикзава, адаз чандин сагъвал ва мадни яргъи уьмуьрар тӀалабзава.

«САМУР» ГАЗЕТДИН РЕДАКЦИЯДИН КОЛЛЕКТИВ

КЪУБАДИН БАЯДАР

Играми редакция! «Самур» газетдин са кардикай заз гзаф хуш кӀевезва. Ада мукъвал-мукъвал чи республикадин лезгийр яшамиш жезвай районрай кӀватӀнавай фольклордин чешнеяр, иллаки баядар (маньяр) чапзава. КӀар, Хачмаз, Къебеле, Исмаиллы районрай, гъатта Туьркиядин лезгийривай кхъенвай гзаф баядар кӀелна за газетдин чинрай.

Къве варз вилик газетдин кьилин редактор Седакъет Керимовадин «Зи зари халкъ» ктаб агакьна зав. Сагъ хуьрай чи кьелемэгъли, гзаф метлеблу ктаб арадиз гъанва. Гъа и ктаб кӀелна зани Къубадин лезгийрин баядар кӀватӀун къарардиз кӀачуна. За квез са береда жуваз Къубадин Дигагъ хуьре яшамиш хъайи шаир Мелки Нежефовадивай ван хъайи баядар ракъурзава. Абур икьван гагъди санани чап хъанвайди туш.

Къубадавай ичин багълар
Цуьк акъудна лацу ялда.
Вун хквезвач лугъуз гада,
РикӀи завди гьикъван кьалда?

Къудял вацӀал кьул вегъена,
Къуд патахъди яд алахъиз.
За ваз мад чар кхъизва яр,
Къве вилелай нагъв алахъиз.

Я Къубадиз физвай кьелем,
ЭвичӀа тӀун балкӀандилай.
Мус хкведа лугъуз рекъер
Гьикъван хуьда айвандилай.

Чаз Къубадай са мукӀратӀ гъваш,
Назназидин пӀипӀ атӀудай.
Са кьве мани лугъуда за,
Ви кьеневай рикӀ атӀудай.

Къуба авай Къудял дере
Алахъна физ ятар ялда.
Чун кӀевера акӀун вахар,
Аллагъд тагай бахтар ялда.

Къубад рекъер сал я вахар,
Жерг ягъана физ тахъурай.
Гъурбатда хъун тӀал я вахар,
Гъурбат рикӀел гъиз тахъурай.

Заз Къубадай диба гъимир,
Зардин пекер ава захъ яр.
АлакьатӀа фад хъша вун,
КӀанидан вил гала вахъ яр.

Къубад багъдин юкъвал алай,
Юкъвал алай кьизилдин гуьл.

Яраб бахтар ни пайнатӀа,
Садаз пара, садаз тӀмил?!

Цавай физвай вад вили лиф,
Яраб абур вахар я жал?
Къубадавай кӀани ярдиз
Зи рикӀикай хабар я жал?

Ви чӀалари кана зи рикӀ,
Къубадавай ашукъ гада.
Икьван зарул мани лугъуз,
Яраб вун нел ашукъ ятӀа?

Къубад багълар цуькведава,
Цуькведава лацу хъана.
Я бахтатар кӀани кьелем,
Зун ви буйдал алцур хъана.

Шагъ дагъдилай къарагъай гар,
Вучиз икьван серинда вун?
Чан Къубада авай зи яр,
Виридалай ширинда вун.

Заз Къубадай диба гъимир,
Гуз алахъмир вири алем.
Саламатдиз хъша хуьруьз,
Заз ви паяр кӀандач кьелем.

На лацу шив чукваз тахъуй,
Къубад пелер тик я гада.
КӀани ярдин сифте ашкъи
Гуьз тежедай ник я гада.

Менсуре Салманзаде,
Къуба райондин Дигагъ хуьрун
юкъван мектебдин муаллим

ПИРАЛРИН БАДЕ

КӀар райондин Пиралрин хуьре вичин 80 йис хъанвай Шихкъайибова Зинаят Зияддинан рушахъ галаз таниш хъана чун. И кьени кьуьл хътин дишегъли умунда кьван, захада кьван вуч тир! Адан акунрини ихтилатри са къариб лезги баяд рикӀел хкана чи:

Я бахтатар Пиралрин хуьр,
ХупӀ серин я гуьнедаллаз.
Гъарай галаз физва уьмуьр,
Хажалатрин бинедаллаз.

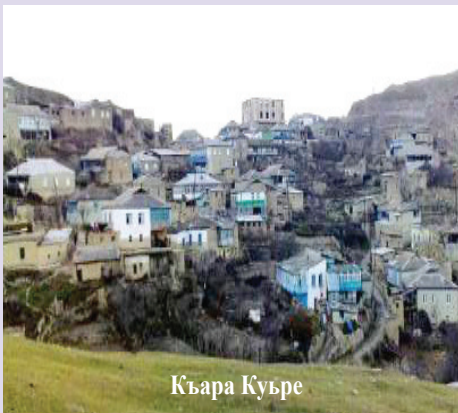
Я сад Аллагъ, минет хъуй ваз,
Чи багълариз циф ракъурмир.
Жегъил уьмуьр кьахчуз гъилий,
Къуьзувилин йиф ракъурмир.

ХУЪРЕРИН ГЪУЪЖЕТ АЛАЙ ТІВАРАР

Дегъ чІаварин лезги хуърерин тІварарикай гаф кватайла, кІвенкІве чи чІалан куьгъне кьатариз ва тарихдиз вил вегъена кланзава. Филологиядин илимрин доктор, профессор Р.И.Гайдарова ва бязи маса алими лугъузвайвал, яшайишдин маканрин тІварарихъ «хуър» гаф вич VIII виш йисарилай геж тушиз гилигнава. Мисал яз гьа девирдин вакъайрикай рахазвай «Абу Муслиман тарих» хроника кьалуриз жеда. Ана Ачахурун (ЭчІехуьруьн-М.М.) тІвар кьунва. Профессор Е.Н.Бокарёва «хуър» гафунин этимон «хур» яз гьисабзавайди фикирда кьуртІа, винидихъ лагъанвайбур мад гьилера тестикъ жезва.

X-XV виш йисариз талукъ чешмейра, иллаки араб ва фарс тарихчийрин эсерра цІудралди лезги хуърерин тІварар гьатнава. Гуьгъуьнлай XVIII-XIX виш йисарин урус, туьрк ва азербайжан авторри чи гзаф

Къара Куьре

хуърерин тІварар кьалурнава. Ингъе араб ва фарс тарихчийри хьиз, гьа авторрини лезги хуърерин тІварар чпин чІаларив кьадайвал кхъенва. Гьа ихътин чешмейра хуърерин тІварар чІуруз кхъенвайвилай са бязи авторри абуроз чпиз кІандайвал баянар ганва. Абуру лугъузвайвал, гуя дегъ чІавара Къубадин чилерал хъайи Эмирвар, Къиливар, Хъилавар (и тІвар Шилавар хьизни кхъенва) хътин дегъ тІварар фарс чІалан «Келе» хътин мана гузвай «вар» топоформантди арадал гъанвайди я кьван. **(Килиг: Сумбатзаде А.С. Азербайджанцы – этногенез и формирование народа. Баку, 1990. С.74).** Бес фарс чІала «кьили» ва «хъила» вуч я? Жаваб гуз жезвач. Вучиз лагъайтІа а чІала ихътин гафар авач.

Муькуь патахъай, археологиядин амуькайрини анра ихътин кІелеяр хъайиди тестикъарзавач. И топонимар анжах лезги гафарикай арадал атанвайбур я. Эмирвар (Эмиран+вар), Къиливар (Къилин+вар), Хъилавар (Хъилан+вар). Пуд лагъай ойконим лезгийрин хъел тайифадин тІварцІихъ галаз алакьалу я. КцІара исятдани и тайифадин тІвар алай хуър ава: Хъил.

Академик А.С.Сумбатзадеди Камарван хътин лезги хуьруьн твар «Гамарван» хъиз кхъена гьадазни фарс чІалан куьмекдалди баян гузва. Гуя и топоним фарсарин «КІвал» хътин мана гузвай «ван» формантди арадал гъанвайди я кьван. **(Килиг: Мад гъана, Ч.74).** Эсиллагъ икІ туш. Камарван асул лезги гафарикай туькІуьр хъанвай ойконим я: Камар+ван (Камарин ван, Камарван).

Гьа ихътин гьаларин нетижа яз чи хуърерин гуььжет алай тІварар арадал атанва. Абурукай сад Къара Куьре я. И хуьруьн агъалийри «Чи хуьруьн тІварцІихъ «къара» гаф квайди туш, адан тІвар икІ кхъимир», – лугъузва. Бес азербайжан чІалал «чІулав» хътин мана гузвай и гаф гьинай атанвайди я? Хуьруьн гьакьикъи тІвар вуч я? «Абу Муслиман тарих» хроникада хуьруьн тІвар Кала Куьре хъиз

кьалурнава. Ана икІ кхъенва: «Ахпа Абу Муслима Кала Куьре хуьре мискІин эцигиз туна ва аниз вичин хва Санджаб чІехиди тайинарна».**(Килиг: Шихсаидов А.Р. Очерки истории, источниковедения, археографии средневекового Дагестана. Махачкала, 2008. С.271).**

И хроникада ганвай са вакъиа генани марагълу я. Ана ихътин са кьейд ава: «VIII виш йисарин юкьвара, арабри кьвед лагъай гьилера дагъдин халкьарал вегъена Къиблепатан Дагъустандин са пай чпиз муьтІуьгъарайла абурун кьушунрин кьил Абу Муслиман вах Юмюл Маминад кьушун гваз азад жемиятриз атана, Къала-Кюри (гаф урус чІала авайвал хуьзва-М.М.) шегъер кьуна Миграгъ галайнихъ фена. И кардикай хабар кьур, вичиз акъажунар ийизвай касдикай (Миграгърин гьаким Самсамакай-М.М.) хъел авай Ахцегъин гьаким Дервишайи гъалиб хъайи дишегълидин кьилив атана адаз Самсамахъ галаз санал женг чІугун теклиф авуна. Арабри ирид вацра элкъуьрна цІарцІе тунатІани Миграгъ кІевиз акъвазна. Ингъе хиянаткарвилелди аниз рехъ жагъуриз алахъай Дервишайиди Самсаман виридалайни ихтибарлу кас тир адан везир Эмир Кагъа вичихъ ялна ва адани шегъердин варар ахъайна. Самсам яна кьена, агъалийрикай анжах Мегъамедан дин кьабулайбуруз регъим авуна, чпи лагъайдал кІевиз акъвазнавай бутпересар вири телефона. Эмир Кагъа патарив гвай Къала Кюри ва Къурушни вичиз муьтІуьгъарнавай Миграгъин гьакимвиле тайинарна».**(Килиг: Винидихъ кьалурай чешме, Ч.261).**

Акъазвайвал, вичихъ кьадим тарихар авай, гила вичин тІвар Къара Куьре хъиз кхъизвай хуьр юкьван виш йисарин сифте кьилера араб чешмейра кьалурнавайвал кал'а (кІеле) шегъер тир. Винидихъ галай чешмеда «кяла» хъиз кхъенвай гафни «кІеле» лагъай чІал я. Дагъустандин бязи тарихчийрини хуьруьн тІвар урусдалди Кала Куьре (КІеле Куьре) хъиз кхъенва. **(Килиг: Р.М.Магомедов. История Дагестана. Часть I. Махачкала, 1983. С.29).**

Дагъустанда КІеле тІвар алай, Азербайжанда гафунин кьвед лагъай пай «КІеле» компонентдикай арадал атанвай БедиркІеле, ГуьндюзкІеле, ПитІишкІеле хътин лезги хуьрер ава. Гьа ихътин делилри чун кьетІи фикирдал гъизва: вичикай ихтилат физвай хуьруьн тІвар Къара Куьре ваъ, КІеле Куьре я. Инкьилабдилай виликан са чешмедани Къара Куьре кхъенвач. Хуьруьн тІварцІихъ «Къара» гаф советрин девирда гилигнавайди я.

Гуььжет алай тІварарикай садни Курхуьр я. Профессор Р.И.Гайдарова и тІвар «Курахуьр» хъиз кхъенва. Адахъ и чкадикай агъадихъ галай кьейдер ава: «И хуьруьн тІвар итимдин тІварцІикай ва я лакІабдикай хъайиди я. Амма эхиримжи вахтара бязи авторри ва гьа хуьруьнбуру ам «Куьре» гафунихъ галаз алакьалу ийизва, гьакьикъатда лагъайтІа, им еке ягъалмишвал я.

Куьре хейлин чІалара мублагъ, гьар са затІ авай дигай чкадиз, «женнетдин» еридиз лугъуда. Са бязи чІалара Куьре ачкардиз лугъуда, чи фикирдалди, гьа и мана Куьре вилайтдин тІвар хъуниз себебни хъана...

«Курхуьр» гафунин ери-бине лап дуьздал алайди я: Кур тІвар алай касдин хуьр. «Кур» гаф вич «буьркьуь» лагъай чІал я. Гьа и манада ам лезгийри ишлемишни ийизва: курбазар, зигъинкур, Курдемир ва мсб.» **(Килиг: Гайдаров Р.И. Лезги чІалан этимологиядиз**

гъахъун. Магъачкьала, 2005. Ч.99).

КІвенкІве чи чІалан алимди кхъенвай гафариз баянар гун. Сад лагъайди, туьрк ва азербайжан чІаларал «буьркьуь» «кур» ваъ, «кор» я. Кьвед лагъайди, IX-X виш йисарин чешмейрай малум тир и чкадикай вичел туьрк тІвар алай касдин хуьр гьикІ хъана? А чІавуз чахъ ихътин гаф авайни? Мисал яз кьалурнавай шегъердин тІвар «Курдемир» ваъ, «Куьрдемир» я. Гафунин дибда «кур» ваъ, «куьр» компонент ава.

«Куьре» гафуникай лагъанвай фикирни акъулдивай кьатІуниз жедайди туш. Эгер «мублагъ, гьар са затІ авай дигай чкадиз, «женнетдин» еридиз Куьре лугъузватІа, адан тІвар гьикІ хъана ачкардилай кьачунвайди я? Са маса макъалада алимди ам чинеруг кьушралай кьачунвайди я лугъузва эхир. **(Килиг: Гайдаров Р.И. Введение в лезгинскую ономастику. Махачкала, 1996. С.47).** Гила гьикІ фагъум ийин: «Куьре» гаф ачкардилай кьачунвайди яни, я тахъайтІа чинеругдилай?

Гьакьикъатда и топоним кьушарин тІварарихъ галаз алакьалу туш. И барадай пуд гимандикай лугъуз жеда. Сад лагъайди, «Куьр» кьадим лезги чІала вацІуз, яд авай чкадиз лугъузвай. КъирицІвийри исятдани вацІуз «куьр» лугъузва. Къиблепатан Дагъустанда вацІар, яд авай чкаяр гзаф ава ва гъавиляй иниз Куьре (вацІ, яд авай чка) лугъун мумкин я.

Маса гиман бязи тарихчийри кхъиз-вайвал, девирдин кьулайсуз шартІарихъ галаз алакьалу я. Дегъ чІавара чапхунчийри басрух гайила Куьр вацІун кьерехда яшамаш жезвай са кьадар лезги хуьрерин агъалияр дагълар галайнихъ физ мажбур хъанай ва чпи бине кутур чкадиз Куьре

Курхуьр

лагъанай. Гуьгъуьнлай ина авай лезги хуьрерин агъалийрини и тІвар кьабулнай.

Пуд лагъай гиман лезгийрин кьадим куьр тайифадихъ галаз алакьалу я. И тайифадин тІвар тарихдин чешмейра «куьрер», «куьрел», «куьрелар», «куьрал», «куьралар» хьизни гьатнава. Къубадин Хужбала хуьруьнни КцІар вацІун арада авай тама лезгийрин кьадим Куьрел хуьруьн амуькаяр исятдани ама. II Йездигиран девирдиз талукъ чешмейра Куьредин тІвар «Куьрал» хъиз гьатнава. XV-XVI виш йисара Мегъамед Рафиди туькІуьрай хроникада Куьре жемиятдин тІвар «Куралал» хъиз ганва. Аварвийри куьревийриз «куралал», даргивийри «курала», лаквийри «курал» лугъузва. Ихътин делилар фикирда кьуртІа, Куьре тІвар кьур тайифадихъ галаз алакьалу хъун мумкин я.

И делилри Курхуьруькай масакІа фагъумдай мумкинвилер гузва. Алимди лугъузвай «Кур» компонент белки «КІур» я жал? КцІар районда КІур лугъудай хуьр ава. И тІварцІихъ «хуьр» кмпонент гилигнавач. Мумкин я Курхуьруьн сифте тІварни «КІур» хъун ва гуьгъуьнлай адахъ «хуьр» гаф гилигун.

Муьзеффер МЕЛИКМАМЕДОВ
(Гуьгъ ама)

РЕДАКЦИЯДИН МУГЪМАНАР

Дагъустан Республикадин
СтІал Сулейманан райондин
“Эксклюзив-ТВ”-дин кьил
Мурад Агъарагъимов.

Къегъал ксарин куьмек

Такъатрив 1-4 синифар патал 6 чІалал учебникар кьачуда.

Милли чІаларал учебникар патал республикадин бюджетди чара авунвай 20 миллион манат тІимил я. Гъавиляй кьаюмри и кардиз куьмек гун кьарардиз кьачунва. Санлай кьачурла республикадин мектебар учебникрив таъминарун патал гьукуматди 220 миллион манат чара ийида. Икьван гагъди мектебрин анжах 58 процент кьилляй-кьилди учебникрив таъминарнава. Амай мектебар патал РФ-дин гьукуматди алава пул ахъайда.

Чи адетрикай кхъенва

Туьркида яшамаш жезвай чи ватангълы Абдулла Къубалыди «Ким» тІвар ганвай бюллетень акъудзава. Бюлетендин виликан нумра лезги адетриз, манийриз, Балькесирдин «Lezgi yıldızları» («Лезги гъетер» ансамблдин агалкъунриз талукъарнава.

Туьрк келдайбуруз абурун чІалал лезги киминикай, мелерикай ва демерикай гегъеншдиз малумат гузвай авторди макъала эсерлу авун патал делилрикай гегъеншдиз менфят кьачунва.

Бюллетенда гьакІни «Lezgice öğreniyorum» («Лезги чІал чирзава») пипІ ганва. Аялриз ва жегъилриз хайи чІал хъсандиз чир хъун патал затІарин шикилар чІугуна кІаникам гьам лезги, гьамни туьрк чІалал абурун тІварар кхъенва.

Бюллетенди Туьркиядин лезгийрин хайи чІал чириз ва хуьз куьмек гузва.

«Ким бюллетендин ийикъара чапдай акъуднавай эхиримжи нумрада лезги мехъеррикайни лезги хизанрикай марагълу макъалаяр ва шикилар ганва. Ина гьакІни «КъирицІар вузар я?» тІвар ганвай макъалани чапнава. Макъалада къирицІрин тарихдикай, чІалакай, адетрикай ихтилатзава. Абдулла Къубалыди материалар гъазурдайла «Самур» газетдин макъалайрикай ва Шагъмурад Кърызльдин «КъирицІ ва къирицІвияр», Шихбала Кърызльдин «КъирицІлар ва къирицІ чІал» (къве ктабни азербайжан чІалал я) ктабрикай менфят кьачунва.

ЧИ ГЫКАЯТДИН КЪАКЪАН ДАГЪ

Алай девирда лезги гыкаятдин кыле акъвазнавай Гьаким Къурбан чӀехи дагъдиз ухшар я. Чи гыкаятдин Зияудин Эфендиев, Къияс Межидов, Абдуллагъ Искендеров, Расим Гъажи, Агъед Агъаев хътин дагъларихъ галаз са цӀиргъина авай и сейли кас исятда лезгийрин кылин гыкаятчи я лугъузвайбур гъахълу я.

И эпитетар макъаладин эсерлувал хкажун, кӀелзавайдан фикир желб авун паталди туш. Гзаф йисара гъакъисагъвилелди хайи халкъдиз, хайи эдебиятдиз къуллугъ ийизвай, ватан хуъзвай аскерди хъиз миллетдин ихтиярар хуън паталди датӀана женг чӀугъузвай Гьаким Къурбана кье лезги чилерал гъар са касдихъ дамах кутаза. Гъамиша вилик жергейра авай эдебиятдин лежберди хъиз, алимди хъиз, кылий-кылилиз лезги тир инсанди хъиз дамахзава чна адалди.

Халкъдин рикӀ алай и къелемэгълидин яратмишунар Гъ. Гашарова, М.Жалилова,

С.Алиевади, З.Къурбановади, Гъ.Илясова ва масабур ахтармишна, макъалаяр ва ктабар акъудна. Вичин алакьунралди, ацукьункъарагъуналди, кыле тухузвай краралди чи къелемэгълийриз чешне къалурзавай и касдин яратмишунрикай куьрелди икӀ лугъуз жеда: 1938-йисан 30-августдиз Докъузпара райондин Миграгъ-Къазмайрал дидедиз хъайи Къурбан Акимова (Гьаким Къурбана) Миграгърин юкьван мектеб ва Дагъустандин Гьукуматдин Университетдин филологиядин факультет куьтыгъна. СтӀал Сулейманан райондин мектебра муаллимвиле ва директорвиле кӀвалахна. 1964-йисалай Дагъустандин Педагогикадин Илимдинни Ахтармишунрин Институтда кӀвалахал акъвазна. 40 йис кьван я и институтда хайи эдебиятдин сектордиз регъбервал гуз.

Алатай йисара ада чӀехи агалкъунар къазанмишна. «РСФСР-дин просвещенидин кӀвенкӀвечи», «Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим» гъурметдин тӀварар къачур, «Лезги газетдин» Гъ.Гъажибегован премиядин сагъиб тир Гьаким Къурбан педагогикадин илимрин кандидат, филологиядин илимрин доктор, профессор, лезги эдебиятдин программайрин, учебникрин-хрестоматийрин, илимдинни методикадин ктабрин автор я.

Алимди хъиз ада шумудни са илимдин кӀвалахар, макъалаяр кхъенва. 1996-2014-йисара Гьаким Къурбанан лезги ва урус чӀаларал тарихдин, илимдин, методикадин ва публицистикадин «Миграгънаме», «Лезги зарияр», «Лезгийрин милли гыкаят», «Абдулбари Магъмудов», «Жамидинан русагъ ва хъвер», «Мерд Алидин мани», «Абдуллагъ Искендеров», «Лезгистан дуньядин картадал», «Лез-

гистан» энциклопедия ва маса ктабар чапдай акъатна.

Ада кхъенвай «Алапат», «Свас», «Къацу цукъвер», «Лацу марал», «Чан алай дагълар» ва «Къуй, гъамиша рагъ хурай» ктабар гзаф кӀиметлубур я. Гъ.Къурбана 1996-2015-йисара къелемдиз къачур «Ракънин мугъ», «Четин бахт», «Яру мяден», «Хазинадин суракъда», «Гъай тахъай гъарай», «Ирид чин алай хуьр», «Къилинж Къемер», «Дили дуньядин чирагъ», «Зуьгъре гъед», «Гъулдандин лекъ» тарихдин романар кӀелдайбуру хъсандиз къабулнава.

ЦӀуд романдин автор я Гьаким Къурбан. Лезги эдебиятда икьван гагъди са касдини икьван романар кхъенвач. Эсеррин къадарди ам зегъметдал гзаф рикӀ алай къелемэгъли тирди мад гъилера субутзава. Зи фикирдалди, ихътин агалкъунрай Гьаким Къурбаназ фадлай «Дагъустандин халкъдин писатель» гъурметдин тӀвар гана кӀанзавайди тир.

Яратмишунрикай куьрелди икьван. Заз Къурбан муаллим хъсан тешкилатчи, жегъил къелемэгълийрин къайгъудар, вафалу дуст хъизни чиди. 1990-йисан 27-октябрдин югъ зи рикӀел хъсандиз алама. А юкьуз Магъачкъалада кыле феи лезги зарийрин сад лагъай съездда зани иштиракзавай. Са десте къелемэгълидихъ галаз и мярекят кӀватӀайди Гьаким Къурбан тир. Анал Лезги Писателрин Союз тешкил хъана. Иштиракчийри вирида сад хъиз сес гана Къурбан муаллим ЛПС-дин правленидин седривиле хъана. И карди адахъ чи къелемэгълийрин арада чӀехи гъурмет авайди субутзавай. Съезддал за кӀелай «Гележег» поэмадикай Къурбан муаллимдиз гзаф хуш атана ва ада захъ

галаз кылди суьгъбет ийидайла лагъана: «И эсер юкьван мектебрин учебникра кутуна кӀанзава». Гъа икӀ, 1992-йисуз VI синифар патал Гьаким Къурбана туькӀуьрна чапдай акъудай хрестоматияда зи поэма ва са шумуд шиирни гъатна. На лугъумир, ада алакьунар авай вири къелемэгълийриз, иллаки жегъилриз икӀ къайгъу къалурзавайди я кьван.

20 йисуз Лезги Писателрин Союздиз регъбервал гайи Гьаким Къурбана 1993-йисуз «Жегъил литератор» мектеб ачухна. Ина цӀудралди жегъилри чирвилер къачуна. Гила абурукай шумудни сад пешекар къелемэгълийр я. ЦӀийиз кхъизвайбуруз куьмек гун патал Къурбан муаллимди 1996-йисуз эдебиятдин «Шарвили» газет акъудна. Дагъустандин телевиденида «Самурдин сес» гунуг тешкилна.

Гъар гъилера Магъачкъаладиз феилад чун эвелин-эвел Къурбан муаллимдихъ галаз гуьруьшмиш жеда. Вучиз лагъайтӀа ам чӀехи арифдар, къелемэгълийрин къайгъудар я. Вирида адал меслят гъида. Вирида адаз икрамда.

Экуь инсан я Къурбан муаллим. Гъавилай ада лагъанвайди я жеди: «Жуван рикӀе экуь, масадаз зарар авачир мурадар куькӀуьра. Абур кылилиз акъуддай къастар гужлу ая». И йикъара вичин 80 йис кьейд авур Гьаким Къурбан гъа икӀ, рикӀе экуь мурадар аваз, а мурадар кылилиз акъудун патал къастар мадни гужлу ийиз яшамиш жезва.

«Самур» газетдин коллективди ва кӀелдайбуру чи сейли зари ва алим рикӀин сидкъидай тебрикова, адаз яратмишунрин рекъе мадни чӀехи агалкъунар тӀалабаза.

Муьзеффер МЕЛИКМАМЕДОВ

CƏRİMƏLƏR TƏTBİQ EDİLƏCƏK

Azərbaycanda bütün məmulatlarından istifadəyə görə cərimənin məbləği bəlli olub. Bununla bağlı İnzibati Xətalər Məcəlləsinə yeni 212.3, 212.4 və 212.5-ci maddələr əlavə edilir.

Yeni – 212.3-cü maddəyə əsasən, yetkinlik yaşına çatmayanlara bütün məmulatı olmaqla, verməklə, bütün məmulatlarından istifadəyə təklif və ya tələb etməklə onların tütündən istifadə prosesinə cəlb edilməsinə görə 100 manat məbləğində cərimə müəyyənləşdirilib.

212.4-cü maddəyə əsasən, bütün məmulatları tullantılarının ətraf mühitə atılmasına görə 50 manat məbləğində cərimə kəsiləcək.

212.5-ci maddəyə əsasən, “Tütün məmulatlarının istifadəsinin məhdudlaşdırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə qadağan edilmiş yerlərdə (tütün çəkmək üçün təşkil edilmiş xüsusi yer istisna olmaqla) bütün çəkilməsinə şərait yaradılmasına, yaxud bütün çəkilməsinin təklif edilməsinə görə - vəzifəli şəxslər 500 manat, hüquqi şəxslər 1200 manat məbləğində cərimə ediləcək.

Sənəd artıq Milli Məclisə (MM) daxil olub.

SATIŞI QADAĞAN OLUNUB

Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi ölkə ərazisində satışına qadağa qoyulan bəzi şirniyyat məhsulları barədə açıqlama yayıb. Həmin açıqlamaya görə belə məhsullar (“Ozmo” əmtəə nişanlı “Ogopogo” keks, “ETİ” əmtəə nişanlı “Pop kek” (limon) və “Tutku” məhsullarından, həmçinin “Nutti” və “Monte Lemo” əmtəə nişanlı şokolad yağlarından və “Bonduelle” əmtəə nişanlı yaşıl noxud konservindən) müxtəlif partiyalarla ölkəyə xaricdən davamlı olaraq idxal olunur və idxal olunan qida məhsullarının hər bir partiyası qida təhlükəsizliyi baxımından ekspertizalara cəlb olunur.

Məlumat verildiyi kimi, sentyabrın 22-dən etibarən yalnız sınaq nümunələri normalara cavab verməyən partiyaaya aid olan “Ozmo” əmtəə nişanlı “Ogopogo” keks, “ETİ” əmtəə nişanlı “Pop kek” (limon) və “Tutku” məhsullarından, həmçinin “Nutti” və “Monte Lemo” əmtəə nişanlı şokolad yağlarından və “Bonduelle” əmtəə nişanlı yaşıl noxud qida məhsullarının satışı qadağan olunub və dərhal aidyyəti şirkət tərəfindən həmin partiyaaya aid olan məhsullar satış şəbəkələrindən geri çağırılıb”.

Agentlikdən qeyd edilib ki, hazırda satış şəbəkələrindən yığışdırılmış həmin məhsullar müvafiq anbarlarda saxlanılır və araşdırma üzrə əlavə tədbirlər həyata keçirilməkdədir.

Дагъустан Республикадин халкъдин артист Фаризат Зейналова

TAHİRCALDA YENİ MƏKTƏV

Sentyabrın 17-də Qusar rayonunun Yuxarı Tahircal kəndində 40 şagird yerlik yeni məktəb

binası istifadəyə verilib.

Rayon mərkəzindən 60 kilometr məsafədə dağlıq ərazidə yerləşən kənddə tikilən məktəb binasında 4 sinif otağı, akt zalı, kitabxana və digər təyinatlı otaqlar var. Bina yanğın xəbərdarlıq sistemi, işıq və su təchizatı ilə təmin olunub.

Rayon icra hakimiyyətinin başçısı Şair Alxasov müəllim və şagirdləri, valideynləri yeni məktəb binasının açılışı münasibətilə

təbrik edib.

Qeyd olunub ki, Qusar rayonunda son

on ildə 51 məktəb binası tikilərək istifadəyə verilib. Yaxın günlərdə rayonun daha 3 kəndində modul tipli məktəb binalarının açılışı olacaq. Tədbirdə məktəblilər Vətənə, müəllimə həsr olunmuş şeirlər söyləyiblər.

Açılış mərasimindən sonra məktəb zənginin sədaları altında şagirdlər yeni sinif otaqlarına daxil olublar.

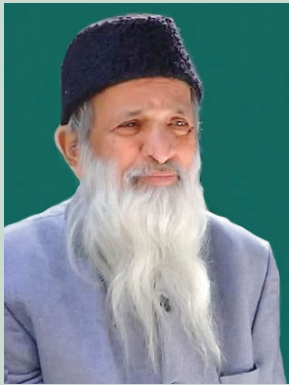
Elxan YUSİFLİ.
Şəkillər Ramil ALXASINDIR

ОТЕЦ ТЕРЕЗА

Это один из лучших людей, когда-либо живших на Земле. Он помог большому числу людей, чем кто-либо в истории. Но вы наверняка никогда ничего о нем не слышали. Абдул Саттар Эдхи родился в Гуджарате (Британская Индия) в 1928 году. Когда мальчику исполнилось 11 лет, его мать парализовало после инсульта, и он стал о ней заботиться. Мать умерла, когда Абдулу Саттару было 19 лет. И тогда он решил посвятить свою жизнь заботе о больных, старых и обездоленных. В Пакистане не было никакого

социального обеспечения для бедных. Эдхи стал просить милостыню на улицах, чтобы собрать деньги на бесплатную больницу.

С тех пор его фонд спас 20 000 беспризорных детей, помог 50 000 сирот, выучил 40 000 медсестер. Эдхи создал крупнейшую в мире службу скорой помощи наряду с сетью бесплатных домов престарелых и детских домов, больниц, приютов для женщин и реабилитационных центров для наркоманов. Его называли пакистанским «Отцом Терезой». У него всю

жизнь было только два костюма и он никогда не получал зарплату от своего фонда. Эдхи говорил: «Когда вы перестаете жить ради роскоши,

вы начинаете понимать смысл жизни». В 2009 году он был удостоен Премии ЮНЕСКО Манаджита Сингха за распространение идей толерантности и ненасилия.

Абдул Саттар Эдхи скончался 8 июля 2016 года в возрасте 88 лет. Его последним в жизни желанием было пожертвовать свои органы нуждающимся. Даже на смертном одре он думал о помощи другим людям. История этого удивительного человека свидетельствует о том, что даже один человек в силах изменить мир к лучшему.

SOS!!!

ТІАЛ

Са береда чи хуьре
Эрекь хъвадай сад авай.
Негънай а кас вирида,
Лагъанай адаз «явад».

Ам галачиз ийидай
Элди вичин мел-мехьер.
Такурай чи вилериз, –
Лугъудай, – ихътин пехьер.

Садбуру лугъуз жадай:
– Ам итим туш, лезги туш.
Тамузни къисмет тахъуй
Ихътин небгет, ч!руу къуш.

Гила тек са кас ава
Хъван тийидай, чи хуьре.
Мецик эрекь галукъдач,
Вердиш хъанва и жуьре.

«Гъуьрмет» авач а касдиз,
Ксар авай межлисра.
Ам аквадай вил авач,
К!андат!а на силиса.

Гила адаз чи хуьре
«Ам итим туш» лугъузва.
Къуд пад хъвадай ксар яз,
А лезгидиз регъуьзва...

С.КЕРИМОВА

УНИКАЛЬНЫЙ ЯЗЫК УБАНГ

В поселке Убанг на юге Нигерии, Африка, мужчины и женщины говорят на разных языках. Они считают эту традицию «благословением от Бога». «Бог создал Адама и Еву, и они были людьми Убанга», – передает слова Оливера Ибанга, вождя фермерской общины.

По его словам у Бога был план дать каждой этнической группе два языка. Но успел он дать два языка – мужской и женский – только племени Убанг. Потом понял, что на всех остальных двух языков не хватит, поэтому он остановился.

«Убанг имеет преимущество – мы отличаемся от других людей в мире», – считает вождь двуязычного племени Оливер Ибанг.

«Это два разных лексикона, – говорит Чи Чи Унди, антрополог и исследователь общества Убанг. – Частью слов пользуются и мужчины, и женщины. Но есть большое количество слов, привязанных к полу. Они звучат по-разному, у них нет одинаковых букв – это совершенно разные слова».

Различие между языками огромное, но мужчины и женщины хорошо понимают друг друга – как и любые другие люди в мире, объясняет исследовательница.

Они звучат по-разному, у них нет одинаковых букв – это совершенно разные слова. «Большую часть своего детства мальчики проводят со своими матерями и другими женщинами, – говорит вождь Ибанг. – Они хорошо знают и разговаривают на женском языке. С 10 лет переходят на мужской язык. Значит – приходит зрелость. Если дети не переходят на правильный язык до определенного возраста, они считаются ненормальными, – объясняет он.

Убанги гордятся своим языковым многообразием и считают его признаком своей уникальности. Убанг – сплоченное сообщество, погруженное в традиции и обычаи. «Мужчины и женщины работают в двух разных сферах. Они как будто находятся в разных мирах. Иногда эти миры объединяются. То же происходит и в их языке.

«Но это лишь моя теория. В Нигерии есть много культур двойного пола, но такого языкового разделения у них нет», – признается Чи Чи.

И мужской и женский языки находятся под угрозой исчезновения. Оба языка существуют только в устном виде. Их будущее зависит от молодого поколения. Уже сейчас мало кто из молодежи может говорить на чистых языках Убанга. Они смешивают их с английским. Родители не учат своих детей родным языкам.

Вождь Ибанг мечтает о языковой центре в их поселении, где дети будут изучать оба языка. «Если умрут языки, то люди Убанга тоже перестанут существовать», – говорит он.

САМЫЕ ДОБРЫЕ ЛЮДИ В РУССКОЙ ИСТОРИИ

Императрица Мария Федоровна

Вторая жена Павла I Мария Федоровна славилась отменным здоровьем и неутомимостью. Начиная утро с холодных обливаний, молитвы и крепкого кофе, весь оставшийся день императрица посвящала хлопотам о своих бесчисленных воспитанниках. Она умела убедить толстосумов пожертвовать деньги на строительство учебных заведений для благородных девиц в Москве и Петербурге, Симбирске и Харькове. При ее непосредственном участии была создана крупнейшая благотворительная организация – Императорское Человеколюбивое общество, просуществовавшее до начала XX века.

Имея 9 собственных детей, она особенно трепетно заботилась об отказных младенцах: больных выхаживали в воспитательных домах, крепких и здоровых – в благонадежных крестьянских семьях.

Князь Владимир Одоевский

Близкий друг Грибоедова и Пушкина, писатель и философ Владимир Одоевский являлся активным сторонником отмены крепостного права, хлопотал в ущерб собственным интересам за декабристов и их семей неустанно вмешивался в судьбы самых

обездоленных. Организованное им петербургское Общество посещения бедных помогало 15 тысячам нуждающихся семей.

Здесь работала женская мастерская, детская ночлежка со школой, больница, общежития для престарелых и семейных, социальный магазин. Несмотря на происхождение и связи Одоевский не стремился занять важный пост, считая, что на «второстепенной должности» способен принести «действительную пользу». «Странный ученый» старался помочь юным изобретателям реализовать свои идеи. Главными чертами характера князя, по свидетельствам современников, были человечность и добродетель.

Принц Петр Ольденбургский

Врожденное чувство справедливости отличало внука Павла I от большинства сослуживцев. Он не просто нес службу в Преображенском полку во времена правления Николая I, но и обустроил по месту службы первую в истории страны школу, в которой обучались солдатские дети. Позднее этот успешный опыт был применен и в других полках.

В 1834 году принц стал свидетелем публичного наказания женщины, которую прогнали сквозь солдатский строй, после чего ходатайствовал об увольнении, заявив, что

никогда не сможет выполнить подобные приказы.

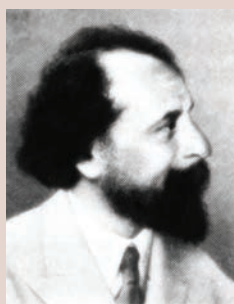
Дальнейшую свою жизнь Петр Георгиевич посвятил благотворительности. Он являлся попечителем и почетным членом многих заведений и обществ, в том числе Киевского дома призрения бедных.

Сергей Скимунт

Отставной подпоручик Сергей Скимунт почти не известен широкой публике. Он не занимал высоких постов и не сумел прославиться добрыми поступками, зато смог построить социализм в отдельно взятом имении.

В 30 лет, когда Сергей Аполлонович мучительно размышлял над дальнейшей судьбой, на него свалились 2,5 миллиона рублей от скончавшегося дальнего родственника.

Наследство не было спущено на кутежи или проиграно в карты. Одна его часть стала основой для пожертвований Обществу содействия устройству общедоступных народных развлечений, основателем

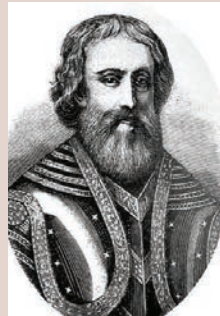
которого стал сам Скимунт. На остальные деньги миллионер построил в усадьбе больницу, школу, а все его крестьяне смогли переехать в новые избы.

Окольный Федор Ртищев

Еще при жизни близкий друг и советник царя Алексея Михайловича Федор Ртищев получил прозвище «милостивого мужа». Он был из той редкой породы людей, которые ставили интересы других выше собственных «хочу». Именно по его инициативе появились первые приюты для нищих не только в Москве, но и за ее пределами. Для Ртищева было обычным делом подобрать на улице пьяного и отвести в организованный им же временный приют – аналог современного вытрезвителя. Сколько были спасены от смерти и не замерзли на улице, стоит только догадываться.

В 1671 году Федор Михайлович направил в голодающую Вологду хлебные обозы, а затем и деньги, вырученные с продажи личного имущества. А когда узнал о нужде арзамасцев в дополнительных землях, просто подарил свои.

Во время русско-польской войны выносил с поля боя не только соотечественников, но и поляков. Нанимал врачей, арендовал дома, покупал еду и одежду для раненых и пленных на собственные средства.

ЖАЛИЧАЙРИВ РАХАЗВА

Сун гъаларикай халисан сенагдин эсерар туькьурда гамарбанри. Абурун тунларикай сад-садалай иер чешнир хкатда. Аял члавалай гъейран я зун гам хразвайбурал. Инсандихъ шаирдин рикI, чIугвардин алакьунар тахъайтIа, адавай гамар, сумагар храз жеч. Кваг-кваг, цIар-цIар арадиз гъизвай и халисан сенагдин эсерар илгъам галачиз гъикI туькьурда?

Шаир-манидар хъиз вири Дагъустандиз сейли тир Дильмира Ашурбековадан хранвай гамарин шикилар фейсбукда акурла «Гъар гамарбандивай ши-ирар туькьуриз жеда, анжах гъар шаирдилай гамар храз алакьдич», – лагъана фикирна за. И гафар Дилмирадиз лагъайла, ада заз жаваб гана:

– Зи кIвачи чил кьур члавалай заз чи кIвале гъамиша тара гам, халича аваз акурди я. Зи дидеди гзаф халичаар хранай. Зи 8 йис хъайила за дидедай кваквар вегъез чирнай. И кар заз акъван клани хъанай хъи, садра диде

кIвалахалай хкведалди за гебедин цIуд цIар хранай. А цIарар акурла дидедиз хвеша хъанай. Идакай руьгъ акадай за гебедин чIехи пай кьилди храна куьтягънай. Ахпа жува-жуваз гамарин нехишар чIугваз чирнай. Абур за чIугунвайбур тирдан сифте садни чIалахъ хъаначир. «Аялдивай ахътин нехишар чIугваз жеч» лагъанай. Ингъе гуьгъуьнлай виридаз зи гамар хрунал рикI алайди чир хъанай.

Диде кIвалахал алаз, пуд лагъай синифдиз акъатайдалай гуьгъуьнлиз кIвал зи хиве гъатнай. ЯтIани за мектебда хъсан кIелдай,

зи шикил “гъурметдин доскадал” алай. Мектебдай кIвализ хтайла зун кIвалин мишвилер авуна, гамунихъ ацукъдай. Са шумуд цIар храйдалай кьулухъ тарсар чириз эгечIдай. Гъа икI, за текдиз яргъивал 4,5 метр, гъаркьувал 2,5 метр тир 30 гам храна. РикI дердерив ацIана гамунихъ ацукъайла за чIалар теснифна манидалди лугъуда.

Вичихъ чIехи алакьунар авай Дильмира Ашурбекова 1977-йисуз СтIал Сулейманан райондин КIварчагърин хуьре дидедиз хъана. Хайи хуьре юкъван мектебда кIелай йисарилай гатIунна шиирар кхъизва. 2008-йисуз адан «Катмир зи бахт» тIвар алай шииррин кIватIал басма хъана. Дильмира Магъачкъалада яшамаш жезва, ам кьве веледдин диде я. 6 йисуз Магъачкъалада «Дагъларин уьлкве» радиода гъар арбедин юкъуз эфирдиз акъатзавай «Рахазва Магъачкъала» гунуг тухвай ада са шумуд йисуз аялрин бахчада кIвалахнай. Алай вахтунда и иер дишегълиди мярекатар, мел-межлисар, мехъерар тухузва.

С.КЕРИМОВА

Дильмира Ашурбекова

Халичадив рахана зун

За хразвай халичадал Гъар жуьредин гуьлер ала. КIани ярдин буй-бухадал Са шумудан вилер ала.

Цава авай экуь гъетер, Мад нурари куькьурзава. КIани ярди чIулав вилер Сефил яз зал туькьурзава.

Багъда авай кьизилгуьлер, Заз куьн акваз шез кIанзава. Зун айибмир, чан эллер заз Бахтлу инсан жез кIанзава.

Дуьньяд гъалар акур чIавуз, Инсанрикай кхана зун. Дердерикай мани лугъуз, Халичадив рахана зун.

Я сад Аллагъ

Ирид дагъдиз экъечIнай зун, Гъич санални энгел хъанач. Бахтар кIватIиз эгечIнай зун, Аллагъ, зун ви рикIел хъанач.

Кьилел кьвадай вахтунда юргъ, Далда кьадай тажни кIан я. И дуьньядал гайила югъ, Адахъ кьисмет, ражни кIан я.

Я сад Аллагъ, заз вуна лагъ, Бахтлу жедай рехъ гъим ятIа. Акъатзавач зи кьил, валлагъ, Гъим батIул я, гъахъ гъим ятIа?

И дуьньядал заз акурди, Гъам-хажалат, дерт я пара. Зун я шадвал, бахт такурди, Аллагъ, вакай заз са чара!

Гъиниз фин лагъ, зун, я Аллагъ?! Цав кьакъан я, гъуьл я дерин. Зи жегъил чан кузва, валлагъ! Са кIус кьван бахт це заз ширин.

ИкI физавай уьмуьр гъайиф, Пад-пад жезва кьеневай рикI. Жегъил тир чан хъана зайиф, Вучда закай амуькна икI?

Аллагъ, Аллагъ, я Сад Аллагъ! Бахтун куьлег нив гватIа лагъ?! Мийир икъван агъ вуна заз, Тахсир вуч я, лагъ вуна заз?

ЛЕЗГИ ИЧЕР

Ичерин сортарал гъалтайла, лезгийри чпи цана агакьарнавай сортар гзаф ава. Машгъур сиягъатчи А.Контариниди чи багъларикай икI кхъенай: «Лезгийри икъван багълар гъикI цана агакьарзаватIа? Майвайриз, иллаки ичериз килигайла инсан жуван вилерин чIалахъ жедач».

Ада малумат гузвайвал, XV виш йисара лезгийри чпин чилерал багъманчивал лап вилик тухванвай. Гуьгъуьнлай XVII виш йисарин тарихчи Эвлия Челебиди Куьрединни Табасарандин багъларикай малумат ганай.

Чи ичер Къафкъаздиз, Урусатдиз ва юкъван Азиядин уьлквейриз «лезги

ичер» хъиз сейли тир. И гъакъиндай чи кьелемэгъли М.Меликмамедова вичин «Лезги чIалар» ктабда гегъеншдиз малумат ганва. Филологиядин илимрин доктор Ф.Гъаниевадин 2004-йисуз Магъачкъалада чапдай акъудай «Лезги чIалан майишатдин хилерин лексика» (урус чIалал) ктабда Куьре патан майвайрин сортарикай, гъабурукай яз ичерикай са кьадар малуматар гъатнава. Къубадинни Куьредин лезги сортарикай агъадихъ галайбур генани гегъеншдиз чкIанвай.

Нуьвед ичер – Къуба патан сорт я. И тIвар эдебиат чIала «нуьгвед ичер» хъиз гъатнава. Им дуьз туш. А сорт арадал атай

лезги хуьруьн тIвар Нуьведар я. Етим Эминан шииррани и ичин тIвар «нуьвед ичер» хъиз гъатнава. Ибур чIехи, залан, чпик пара миже квай яру ва ширин ичер я.

Жиргъажи – И сорт сифте яз Нуьвед хуьре цана агакьарнавайди я. Виш йис инлай вилик и хуьрай тир Гъажиди а сорт Ахцегъиз тухванвай. И делил Ахцегъин кьуьзубуруни тестикъарзава. Къуба патай Гъажиди гъайи жир фикирда кьуна ахцегъийри а сортуниз «жиргъажи» тIвар ганай. Гуьгъуьнлай и сорт Къуба патазни «жиргъажи» хъиз сейли хъана. Къубадин бязи лезги хуьрера адаз «телеб ичерни» лугъуда. Гзаф вахтара чурурна неда. Хукунин ва ратарин хирер сагъардай хийирлу ичер я.

КIвалакI ичер – Ибуруз «жунгав ичерни» лугъузва. Акунрай и ичер тIинидин кIвалакIриз ухшар я. Ширин, винел пад яру рангар какахъай ичер я.

Къабах ичер – Ахцегъин сорт тир и ичер чIехи ва хъипи жеда. Са акъван ширин туш. Гъавилай и сортуниз «къабах ичер» хътин тIвар ганва.

Куг ичер – Ахцегъин сорт я. Тарарин кукIван хилерал генани пара жеда. «Куг ичер» тIварни инай атанва.

Афатар – Къасумхуьрел Афат лугъудай багъманчиди цана агакьарнавай сорт я.

КIуьгъуь ичер – И сорт Къасумхуьрел арадиз атана, маса районризни чкIанва. И ичерикай паквар ийида.

Маллаагъмедар – Сифте яз Ахцегъа Малла Агъмед лугъудай са касди и сорт цана агакьарнай.

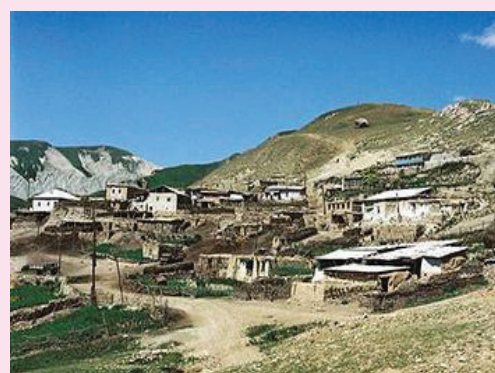
КIахар ичер – 150 йис инлай вилик Ахцегъин багъманчийри арадал гъайи сорт я. Гъар йисуз майваар гъида. И яру ичерал экуь зулар ала.

Гъа икI, чахъ гегъеншдиз чкIанвай, «шихижанияр», «къиф ичер», «цIару ичер», «кIуьгъуь ичер» хътин сортарни ава.

КАМАРВАНВИЯР

Къебеле райондин Камарван хуьре “Самур” газетдин кIвалахдарар гзаф марагълу инсанрихъ галаз таниш хъана.

1. 45 йисуз хуьруьн мектебда муаллимвиле кIвалахай Аскер Алиеван верцIи ихтилатрихъ яб акалун виридан рикIай я.
2. Москвадин Гъукуматдин Университетдин Бакудин филиалдин филологиядин факультетда кIелзавай Лейла Балабековадиз са шумуд къецепатан чIалар чизва.
3. Хуьруьн юкъван мектебдин 10 лагъай синифда кIелзавай и аялрин лезги чIалал гзафни-гзаф рикI ала. Абуру фадлугъунар йигиндиз, мецик звер кваз лугъуда.
4. Агъмед юзбашидин руш Эсмае Мамедовадин мукьва-къилийриз адан рикIел кхунрихъ яб акализ хуш кьведа.

БУДУГЪ ЧIАЛАКАЙ ЛАГЪАНАЙ

Алимри лезги чIаларин группадик акатзавай будугъ чIал кьвердавай арадай акъатзавайди субутзавай агъадихъ галай фикирар лагъанва: «Будугъ чIалан лексика асул будугъ гафарикй ва маса чIаларай кьачунвай гафарикай ибарат я... Араб, фарс ва туьрк чIаларай тIимил гафар кьачунвач. Азербайжан чIалай ва и чIал арада аваз маса чIаларай атанвай гафарин кьадар генани пара я. Жегъилриз гзаф асул будугъ гафар чизмач. И гафарин са паяр

анжах кьуьзубурун меце ама. Асул будугъ гафарин фонд туькьурнавай лексемрин чIехи пай амач ва абур арадал кхун мумкин туш» (Мейлланова У.А. Будухско-русский словарь. М., 1984. С.200).

«Къачунвай гафарин чIехи пай азербайжан гафари ва и чIал арада аваз атанвай маса чIаларин гафари тешкилзава. Азербайжан гафари асул будугъ чIалан кьайдадин числительнийар ва союзар тамамвилелди арадай акъуднава».

(Шейхов. Э.М. Будухский язык. В кн.: Языки Дагестана. Махачкала-Москва, 2000. С. 495).

Вич будугъви тир тарихдин илимрин доктор, профессор Вахъиф Пириева кхъизвайвал, исятда Азербайжанда яшамаш жезвай 15 агъзур будугъвидикай анжах 3 агъзур касдиз вичин дидед чIал чизва. (Килис: Будугълу-Пириев В. Будугъ ва будугъвияр (азербайжан чIалал). Баку, 1994. Ч.15).

ELDƏN GETDİ...

■ Kaş bu xəbər yalan olaydı... Kaş bu faciə baş verməyəydi... Vüqar Şahismayıl oğlu İsmayilov... O, bir evə, bir nəslə deyil, bir rayona vüqar gətirən oğul idi. Başdan-başa yaraşlıq, mədəniyyət, səmimiyyət idi. Qəlbini işığı üzündə həkk olunmuşdu. Bənzərsiz həkim idi... Həminin dadına çatırdı. Savadı, ziyalılığı qibtə doğururdu. Qədirlə övlad, həssas qardaş, sevnən ata, qayğıkeş ömür-gün yoldaşı, əvəzsiz dost idi... Həkimlər sülaləsinin nümayəndəsi kimi ilk növbədə atası, tanınmış həkim Şahismayılın etibarını qazanmağa çalışırdı. Özündən yaşca kiçik olan həkim qardaşları İlqarla İftixara da bunu təlqin edirdi. Atası kimi qürur, qeyrət timsalı idi... Gənc olmasına baxmayaraq, bütün Qəbələdə, hətta onun hüduqlarından kənarda da tanınır, sevilirdi. "Samur" qəzeti redaksiyasının sevimlisi idi. Amansız ölüm onu əlimizdən aldı... Vüqar bir evdən yox, bir eldən getdi...

Qəbələ rayonunun Həməzəlli kəndində dəfn-də iştirak edən redaksiyamızın əməkdaşları mərhuma olan el sevgisinin şahidi oldular. Acı xəbəri eşidib gələn on minlərlə insanlar arasında qəbələlilərdən başqa respublikamızın müxtəlif rayonlarından, hətta xarici ölkələrdən də insan-

lar var idi. Bu insan seli "igid ölər, adı qalar" məsəlini yada salır, doğmalarına kiçik də olsa təsəlli olurdu.

Vüqar Şahismayıl oğlu İsmayilov 1977-ci il aprelin 29-da Qəbələ şəhərində anadan olub. 1984-cü ildə Qəbələ rayonu Həməzəlli kənd orta məktəbinə daxil olub. 1994-cü ildə əla qiymətlərlə oranı bitirib N.Nərimanov adına Azərbaycan Tibb Universitetinin müalicə işi fakültəsinə qəbul olunub. 2000-ci ildə həmin universiteti bitirən gənc 2000-2001-ci illərdə Bakıdakı M.N.Qədirlə adına Mərkəzi Hövzə Xəstəxanasında internatura keçərək həkim-tera-

pevt ixtisası qazanıb. 2001-ci ilin avqust ayında Qəbələ rayon Mərkəzi Xəstəxanasına sahə terapevti vəzifəsinə işə qəbul edilib. İki il həribdə olub, N saylı hərbi hissənin hospitalının terapiya şöbəsinin rəisi vəzifəsində xidmət edib, nümunəvi xidmətə görə ona hərbi xidməti davam etdirmək təklif olunub. Lakin Həməzəlli kəndinin ilk ali təhsilli həkimi olan Vüqar doğma rayona qayıtmağı üstün tutub.

O, bir neçə ay Qəbələ Radiolokasiya Stansiyasının tibb məntəqəsində, 2009-cu ilin may ayına kimi Qəbələ rayon «Sağlam həyat» tibbi diaqnostik laboratoriyasında həkim-terapevt vəzifəsində işləyib. 2009-cu ilin may ayında Qəbələ Müalicə Diaqnostika Mərkəzində həkim-terapevt vəzifəsinə işə qəbul olunub və az müddət sonra təkmilləşdirmə kurslarını bitirərək, həkim-qastroenteroloq kimi fəaliyyət göstərüb. 8 sentyabr 2018-ci il tarixində avtomobil qəzasında həlak olub.

Vüqar İsmayilovun işıqlı xatirəsi onu tanıyanların qəlbində əbədi yaşayacaq. Allah rəhmət eləsin!

**"SAMUR" QƏZETİ
REDAKSİYASININ KOLLEKTİVİ**

АНТИШКОЛА В ГОРАХ

Добраться до села Хрюг в Ахтынском районе Дагестана непрост: два с половиной часа езды из Махачкалы по извилистой горной дороге. На фоне горного пейзажа и сельских домов выделяется необычная постройка. Внешне здание напоминает крепость, а дети называют его рыцарский замок. Это центр просвещения Luminary.

Не жизнь, а кино

У входа в центр что-то бурно обсуждает кучка ребят. Их опекает рыжеволосая девушка. Педагог Кира Пиевская, любимица детей, приехала в Хрюг из Москвы, живет здесь пару недель и уже называет Дагестан райским уголком.

На часах 15:05. По расписанию – занятия в медиастудии, но Кира решила вывести детей на свежий воздух поиграть с котенком.

– Мы не сразу начинаем занятия. Сначала привыкаем к обстановке, развешиваемся, а потом берем камеры и разбегаемся по съемочным группам, – говорит она.

Съемочных групп две. Кира – продюсер, бывший медиа-редактор крупного телеканала, а в Luminary она учит детей снимать кино и создавать мультфильмы. Все по-настоящему: в каждой съемочной группе есть оператор, сценарист, звукорежиссер и даже художник по костюмам.

Расулу пятнадцать, он всегда мечтал снимать.

– Сейчас я почти научился обращаться с камерой и изучил все правила работы с ней. Вечером после занятий Кира обучает меня монтажу, – рассказывает парень.

В своей съемочной группе он еще и сценарист. Вместе с ребятами заканчивает короткометражный фильм «Легенда о Шарвили».

– Это наш национальный герой, – поясняет правая рука Расула Алиса. – Он был самым сильным и много лет защищал лезгинские земли от врагов.

Алиса помогает организовывать съемки, находит массовку. А еще договаривается о костюмах. По обещаниям Киры, короткометражки вполне могут попасть на один из детских кинематографических конкурсов. А перед этим жители Хрюга и ближайших сел увидят фильмы на кинопоказе в амфитеатре образовательного центра.

Кто виноват в плохих знаниях

Создать для детей место, где они смогут получить навыки и знания из самых разных областей и от лучших наставников, решил местный педагог и президент благот-

Учеба в удовольствие

ворительного фонда «Просвещение» Махмуд Абдулкеримов. Меценат фонда его сын – бизнесмен Абдулджелил Абдулкеримов.

Центр Luminary, с английского – «светило», открылся в горах Дагестана в середине мая. Сейчас в нем занимается более 40 детей. Все они из сел Ахтынского района. С нового учебного года планируют запустить автобусы, чтобы ездить в отдаленные от школы села за детьми и развозить их обратно по домам.

Прийти учиться может любой школьник от 10 до 17 лет. Занятия начинаются в 15:00 – чтобы во время учебного года дети успевали добраться сюда из общеобразовательных школ – и продолжаются до 19:00. Предметов, уроков по 45 минут и экзаменов нет. Вместо этого координаторы придумывают тему ме-

сяца – ее и изучают все 30 дней, пока длится модуль.

Дети учатся рисовать, писать компьютерные программы, говорить на английском и китайском языках, программировать. Раз в месяц в центр приезжает приглашенный эксперт и проводит мастер-классы. Каникул нет, а выходной день один – понедельник.

Оценки превращаются в добрые дела

На стенах языковой лаборатории развешены переводы слов с русского на китайский и с лезгинского на русский. Детей на занятиях иностранным языком всегда много. Педагог Кизил Фетуллаева объясняет это актуальностью английского и желанием детей его выучить. Кизил работает учителем английского в Ахтынской школе, но признается, что в центре ей нравится больше.

– Дети не обременены домашними заданиями, оценками, экзаменами. А тестирование в конце курса развивает в них самостоятельность и ответственность, – объясняет она.

Вместо школьных оценок раздают «лю-

мены» – знаки отличия. Заработать их непросто. Больше всего отметок у Фаины – она старательная и очень ответственная.

– Честно, я сама не знаю, сколько их у меня. Кураторы выставляют их на нашем сайте, где мы узнаем расписание занятий, – поясняет девочка. – «Люмены» мы меняем в Лаборатории добрых дел, где собираемся обсуждать важные проблемы нашего села, города, страны. Их мы можем вложить в реализацию какого-нибудь проекта. Одним из таких был проект, посвященный экологии. Мы тогда решили очистить село от мусора.

Другая ученица, Аида, специально приехала из Каспия в село к бабушке, чтобы познакомиться в центре. Через два года ей сдавать Единый государственный экзамен.

– После всех занятий я беру книгу и иду в наш сад. Сейчас меня интересует психология, в нашей библиотеке много книг по ней, – говорит она.

Библиотека действительно хороша не только для села, но и для города. Можно найти, например, коллекционные издания об астрологии, искусстве и путешествиях.

Прикоснуться к Космосу

Помимо библиотеки, медиа-студии и языковой лаборатории ученики посещают художественную мастерскую и курс по робототехнике. А раз в неделю собираются в лекционном зале смотреть и обсуждать какой-нибудь фильм. Здесь же проходят дебаты люминариев – так детей учат выражать свою позицию и слушать другого.

Еще один бонус для школьников – можно заниматься на современных компьютерах, использовать квадрокоптер и очки виртуальной реальности. Но особенно гордятся в центре обсерваторией и телескопом Sky Watcher Skyliner 400p Syn-Scan GO TO.

Понаблюдать за космосом сквозь телескоп, установленный в горах на высоте 1200 метров над уровнем моря, приезжают и взрослые. Недавнее «кровавое» лунное затмение, к примеру, привлекло жителей из самых дальних сел, в том числе из Куруша – самого высокогорного села в Европе.

В Luminary, правда, надеются, что со временем ездить никуда не придется. Такой же центр проектируется в другом районе республики – Чародинском, а постепенно планируют охватить весь горный Дагестан. Для этого учредители центра надеются найти меценатов – выходцев из местных сел.

Гюльшад ШИХЕРИМОВА

ГАФАРГАН

Вацраган	– ежемесечник
Гурт	– жерге
Гъуьндугъ	– ятах (хиперин)
Зангалар	– метІел къван къвезвай чими гуьлугътар
Ибей	– балкІандин къе-къуьнрин жуьре
КуручІ	– саран як
Къекъегъин	– зурзун кваз нефес чІугун
Къуларбан	– кІвалай экъечІ тий-идайди
КІвагъ	– як недай къуш
Лакъа	– налим (рыба)
Махъван	– апельсин
Менефис	– амнистия
МеркІн	– дерин
Минтикъ	– мискъи
Мурс	– китІизвай затІунал акъалтзавай хал
Нафакъа	– иждивение
Руькуьн	– дестек
Суруш	– къери гъвечІи лепеяр
ТІуьруькуьм	– пелеш
Чепрекъан	– къавун чІередив гвай кьул
Чунгар	– вакІан, филдин экъис хъанвай кІирер
ЧІугъвал	– чухур
Эйт	– гъарай
Эчекънавай	– какур хъанвай
Яралуг	– кьуру чими гар

Дуьз хъувун: Газетдин 2018-йи-сан 18-августдин нумрадиз акъудай гафарганда ганвай «ЦІумаруф» га-фуни мана «ракъ» ваъ, «хуквадин къвалав гвай орган» я.

ЗУЛ АЛУКЪНА

ВНИМАНИЮ ЧИТАТЕЛЕЙ!

В районах республики на газету "Самур" можно подписаться коллективно и индивидуально в любое время. Годовая подписка составляет 15 манатов. Справки по телефону: 432-92-17

CAMUR

**Баş redaktor
Sədaqət KƏRİMOVA**

Redaksiyamızın ünvanı: AZ 1073
Bakı, Mətbuat prospekti,
"Azərbaycan" nəşriyyatı,
3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
www.samurpress.net
www.sedagetkerimova.com
e-mail:sedagetkerimova@gmail.com

Hesab nömrəsi:
26233080000
"Kapital bank"ın 1 saylı
Yasamal filialı
kod 200037
VÖEN 130024708

Qəzet Azərbaycan
Respublikasının Mətbuat
və İnformasiya Nazirliyində
qeydə alınıb.

Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581
Sifariş: 2845
Tiraj: 2000
Tel:(012)432-92-17

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunmuşdur.